

Róźiewicz, Jerzy

Symposium: Nauka, filozofia, kultura (aspekty historyczne)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 31/1, 264-266

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cym Towarzystwa jest akademik Georgi Brankow (specjalista w zakresie mechaniki), sekretarzem zaś starszy pracownik naukowy Sekcji Historii Nauki i Techniki Centrum Historii BAN — Neli Baczwarowa. W krótkich dziejach Towarzystwa wyboru członków zagranicznych dokonano po raz pierwszy właśnie w maju 1985 r.

J. R.

(Warszawa)

SYMPOZJUM: NAUKA, FILOZOFIA, KULTURA (ASPEKTY HISTORYCZNE)

W dniach 14 i 15 maja 1985 r. odbyło się w Domu Uczonych im. F. J. Joliot-Curie w Družbie koło Warny międzynarodowe sympozjum poświęcone wzajemnym związkom nauki, filozofii i kultury. Sympozjum zostało zorganizowane przez następujące instytucje bułgarskie: Związek Pracowników Naukowych Bułgarii; Bułgarską Akademię Nauk; Towarzystwo Naukowe Historii i Teorii Nauki; Narodowy Komitet Historii i Filozofii Nauki. Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego Sympozjum był akademik Georgi Brankow, sekretarzem zaś starszy pracownik naukowy Sekcji Historii Nauki i Techniki Centrum Historii — Neli Boczwarowa.

Do udziału w Sympozjum oraz w towarzyszącym mu spotkaniu dyrektorów i redaktorów czasopism z historii nauki i techniki organizatorzy zaprosili przedstawicieli wszystkich europejskich krajów socjalistycznych. W rezultacie w Sympozjum wzięło udział 70 osób: z Bułgarii — 35; z NRD — 14; Czechosłowacji — 10; Polski — 4; ZSRR — 4 i Węgier — 3. Z Polski przybyli: prof. prof. Ignacy Malecki, Józef Miąso, Irena Stasiewicz-Jasiukowa oraz doc. Jerzy Róziewicz. Ignacy Malecki reprezentował Komitet Naukoznawstwa PAN, pozostali zaś — Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN.

Na Sympozjum przedstawiono 46 referatów i komunikatów. Obrady toczyły się na posiedzeniach plenarnych oraz w pięciu sekcjach: *I. Problemy historii nauki i kultury; II. Związek nauk ścisłych z historią filozofii; III. Problemy historiografii nauki i techniki; IV. 30 lat biologii molekularnej; V. Trzydziestolecie manifestu Alberta Einsteina i Bertranda Russella — walka społeczności uczonych o zachowanie pokoju i rola społeczna uczonych.*

Obrady plenarne otworzył prof. G. Brankow. W swoim wystąpieniu nawiązał do dwóch wielkich rocznic: 1100-lecia urodzin współzałożyciela cywilizacji słowiańskiej św. Metodego oraz 40-lecia zwycięstwa nad niemieckim faszyzmem. Następnie przedstawiono pięć referatów. Dotyczyły one bardzo różnorodnych spraw. Tak więc w referacie członka korespondenta Bułgarskiej Akademii Nauk, naukoznawcy Nikoły Stefanowa, omówiona została polityka naukowa Bułgarii po 1946 r.; prof. Wera Pawłowa snuła rozważania o „awangardowej roli radzieckiej szkoły historyczno-naukowej”, a Luboš Nový z Czechosłowacji w swym interesującym wystąpieniu wykazywał liczne relacje między nauką a innymi częściami kultury na przykładzie konkretnej sytuacji historycznej, mianowicie rozwoju kultury w XIX w. na ziemiach czeskich.

Referat plenarny członka korespondenta AN ZSRR Siemiona Mikulinskiego pod tytułem *Kultura a historia nauki* stanowił — zgodnie z zapowiedzią referenta — zbiór dość luźnych refleksji na temat powiązań historii nauki, stanowiącej nieodłączną część kultury, a kulturą. Wychodząc od roboczej definicji kultury — jako głównie wszystkiego, co jest związane z człowiekiem, jego działalnością i otoczeniem — Mikulinski próbował wyznaczyć jakieś wiodące linie wzajemności między historią nauki a kulturą. Najbardziej dla mnie przekonujące były rozważania Mikulinskiego dotyczące stosunku współczesności do przeszłości, a przede wszystkim do osiągnięć myśli ludzkiej.

Ostatni referat plenarny wygłosił prof. Günter Kröber z Instytutu Teorii, Historii i Organizacji Nauki Akademii Nauk NRD. Mówił on o społecznej odpowiedzialności uczonych za zachowanie pokoju po trzydziestu latach od ogłoszenia słynnego manifestu, nazwanego od nazwisk sygnatariuszy jego manifestem Einsteina-Russella. Referent przypomniał okoliczności powstania tego manifestu, zredagowanego i podpisanego w 1955 r. przez jedenastu wybitnych uczonych (w gronie tym znajdował się także Leopold Infeld), a następnie popartego przez licznych uczonych całego świata. Profesor Kröber w formie jasnej i logicznie skonstruowanej, wykazał aktualność tego manifestu, którego zasadnicze treści są obecnie jeszcze bardziej aktualne niż w 1955 r. Odpowiedzialność uczonych za losy świata jest — zdaniem Kröbera — bardzo wielka, specyficzna, niejako „profesjonalna”, nikt bowiem lepiej i z większym znanstwem niż oni nie może informować i argumentować o skutkach ewentualnej wojny z użyciem broni jądrowej. Działalność zmierzająca do zapobieżenia wojnie powinna być moralnym obowiązkiem każdego uczonego.

Jeśli chodzi o obrady sekcyjne, to najwięcej referatów wygłoszono w sekcji poświęconej problemom historiografii nauki i techniki. W ciągu dwóch dni obrad przedstawiono w tej sekcji trzynaście referatów. Sekcji tej sprawnie przewodniczył doc. Mladen Conew. On też miał jeden z bardziej interesujących referatów o rozwoju badań nad historią techniki w Bułgarii, której początki referent odnosi do końca XIX w. W okresie 1878—1944 w piśmiennictwie bułgarskim ukazało się zaledwie 200 publikacji z zakresu historii techniki, z których większość stanowią prace popularnonaukowe i biografie wynalazców oraz uczonych, często tłumaczone z obcych języków, przed 1918 r. głównie z języka rosyjskiego. Wydarzeniem, mającym duże znaczenie dla rozwoju badań nad historią techniki w Bułgarii, było założenie w Sofii w 1968 r. Muzeum Politechnicznego, które wydało już 13 tomów swojego rocznika. Muzeum w poważnym stopniu przyczyniło się do zorganizowania w Bułgarii dwóch ważnych międzynarodowych imprez naukowych, mianowicie w 1975 r. konferencji na temat historii górnictwa Wschodniej Europy oraz w 1979 r. posiedzenia ICOHTEC poświęconego tematowi *Systemy techniczne: rozwój, wykorzystanie i kontrola*¹. W zakończeniu swego referatu M. Conew nakreślił perspektywy rozwoju historii techniki w Bułgarii na najbliższe lata. Zamierza się m.in. wprowadzić w niektórych wyższych szkołach technicznych wykłady z historii techniki, dotychczas bowiem takie wykłady prowadzi właściwie jedynie referent (od 1963 r. w sofijskim Instytucie Maszynowo-Elektrotechnicznym).

Ciekawy — moim zdaniem — był także referat Georgija Bojadżijewa z Centrum Historii Bułgarskiej Akademii Nauk o historiografii jako dyscyplinie naukowej: jej metodach, wzorcach, przedmiocie. Obecnie przedmiot historiografii bardzo się rozszerza; włącza się bowiem do niej nie tylko nauki historyczne, ich problematykę i koncepcje, ale również ogromny obszar tematyczny związany z tzw. wiedzą historyczną i jej rozprzestrzenianiem oraz polityką społeczeństwa i władz wobec historii.

Kilka referatów w tej sekcji dotyczyło problemów informacji naukowo-technicznej oraz jej, młodej jeszcze, historii. Mówiono m.in. o informacji patentowej, historiografii informatyki, komputeryzacji. Zwracały uwagę referaty młodych pracowników naukowych z NRD, którzy w swoich wystąpieniach podjęli istotne problemy historii nauki i techniki (na przykład: oceny historyczne stopnia rozwoju nauk technicznych; relacje nauka—wykształcenie; wzajemne oddziaływanie matematyki i nauk technicznych). Szkoda, iż referaty te nie zostały wcześniej udostępnione słuchaczom, nie wszystko bowiem z tego, co odczytano, było jasne i zrozu-

¹ Zob. B. Orłowski: *VIII Sympozjum ICOHTEC w Sofii*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1980 s. 228—230.

miałe, przede wszystkim dlatego, iż referenci nie opanowali jeszcze dostatecznie języka rosyjskiego, którym się na Sympozjum posługiwano, zarówno w referatach, jak i w dyskusjach.

W sekcji poświęconej historiografii nauki i techniki uczestniczyli wszyscy delegaci Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Profesor Irena Stasiewicz-Jasiukowa wraz z doc. Jerzym Różewiczem przedstawili referat, w którym dokonali analizy trzydziestu roczników „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”, zarówno z punktu widzenia formalnego, jak i merytorycznego. Referat ten wywołał dość spore zainteresowanie zebranych, przede wszystkim ze strony gospodarzy, którzy w niedalekiej przyszłości zamierzają wydawać czasopismo poświęcone historii nauki i techniki i już teraz szukają wzorców mogących być przydatnymi dla ich zamierzenia.

W sekcjach I i II zdecydowanie przeważały referaty z zakresu filozofii nauki, choć znalazły się również i takie, które włączone były do nich raczej przypadkowo, jak choćby dotyczące perspektyw historycznych psychoanalizy w nauce i kulturze, początków badań chemicznych węgla w Czechosłowacji, roli i znaczenia Nielsa Bohra w rozwoju fizyki atomowej (to chyba w związku ze stuleciem urodzin uczonego), międzynarodowych powiązań Bułgarskiej Akademii Nauk w okresie 1869—1944. Tej ostatniej problematyce poświęcił referat Stojan Boriczew, który dwukrotnie przebywał w Polsce (w 1984 i 1985 r.) jako gość Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki, zbierając u nas materiały do dziejów bułgarsko-polskich kontaktów naukowych. W swym referacie Boriczew uwzględnił szerzej powiązania Bułgarskiej Akademii Nauk z nauką polską i Polakami, szczególnie w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Znamiennym przykładem tych kontaktów był wybór w latach 1924—1932 aż dziesięciu uczonych polskich na członków zagranicznych BAN. Stanowili oni trzecią część wszystkich członków zagranicznych wybranych w dwudziestolecie międzywojennym, do tej akademii.

Sekcje IV i V były bardzo skromnie obsadzone; w czwartej przedstawiono cztery referaty (m.in. o historycznych korzeniach współczesnej rewolucji immunobiologicznej oraz o molekularnobiologicznej koncepcji życia), w piątej zaś tylko dwa.

Referaty wygłoszone na Sympozjum mają być wydrukowane techniką małej poligrafii. Taką też techniką organizatorzy wydali broszurkę, zawierającą streszczenia 17 zgłoszonych referatów. Tylko część z nich została przedstawiona na Sympozjum, wielu bowiem autorów nie przybyło na obrady. Zamieszczony w broszurze program naukowy Sympozjum odbiegał również w dość znacznym stopniu od zrealizowanego.

Przy okazji Sympozjum, podobnie jak to było w Liblicach² koło Pragi, zorganizowano w dniu 16 maja spotkanie dyrektorów placówek oraz redaktorów czasopism z krajów socjalistycznych. Wymieniono na nim informacje o bieżących pracach prowadzonych w instytutach, w redakcjach czasopism („Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”; „Woprosach istorii jestiestwoznaniija i tiechniki”; „Dějinach věd a techniky”; „Schriftenreihe für Geschichte der Naturwissenschaften Technik und Medizin”) oraz omówiono stan przygotowań w poszczególnych krajach socjalistycznych do XVII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Berkeley.

Dla uczestników zagranicznych Sympozjum urządzono również w dniu 15 maja po południu wycieczkę autokarem po trasie: Družba — Złote Piaski — Alben — Bałczik.

Jerzy Różewicz
(Warszawa)

² Zob. J. Różewicz: *Międzynarodowa konferencja naukowa w Liblicach oraz spotkanie dyrektorów instytutów i redaktorów naczelnych z zakresu historii nauki i techniki*. „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1984 s. 516—522.